

Etik och mänskliga värderingar i en AI-driven värld del1:

Människa, maskin och moral

Introduktion

Under de kommande veckorna kommer vi – [Michael B.](#), [Egzon Sopaj](#) och [Jimmy Andersson](#) – att publicera en artikel varje tisdag där vi tillsammans dyker ner i framtiden. Vi rör oss mellan teknik, filosofi och samhällsutveckling med målet att inte bara rapportera, utan förstå vad som händer omkring oss.

Vi vill nyansera bilden, analysera vad som faktiskt står på spel, och reflektera kring både möjligheter och utmaningar. Förra veckan skrev vi om framtidens ledarskap och denna gång riktar vi fokus med riktning mot den etiska kompassen gällande förhållandet människa/AI.

Etik: *Substantiv /eti'k* (av grekiska *ēthiko's* / *e·tik* / *'e.tik* / (**Etik** avser studiet av moral, föreställningar och värderingar, inklusive vad som anses vara rätt eller fel, gott eller ont. Etik handlar om hur människor bör agera och de principer som styr deras beteende i olika situationer). Denna artikel kommer vi dela i två delar och idag börjar vi med del 1 och avhandlar följande frågeställningar.

- Kan teknik vara neutral eller är den alltid politisk?
- Vems etik styr egentligen algoritmen?
- Vad avslöjar "algospeak" om AI:s begränsningar?
- Kan AI skapa nya former av ideologisk kontroll?
- Vad händer med vår fria vilja i ett samhälle där algoritmer styr och blir mer vanligare?
- Kan AI spegla mänskliga värden utan att människan begränsas?

Författare: © 2025 Michael Bohman. Får delas fritt med angiven källa.

LinkedIn: <https://linkedin.com/in/mibotech>

GitHub: <https://mibotechcoder.github.io/tech-and-future-reflections/>

Artikel utgiven: Maj 2025

Sida 1 av 3

Teknik beskrivs ofta som något objektivt, men sociotekniska teorier menar att all teknik bär på sociala antaganden. När vi utvecklar AI så tränar vi den på historisk data och därmed på historiska orättvisor. Den feministiske teknikfilosofen [Donna Haraways publicering "Situated Knowledges"](#), påminner oss om att *ingen kunskap är neutral*. När en **AI fattar beslut baserat på tidigare mönster**, riskerar vi att kodifiera en viss världsbild, inte för att någon vill det, utan för att det är så världen sett ut.

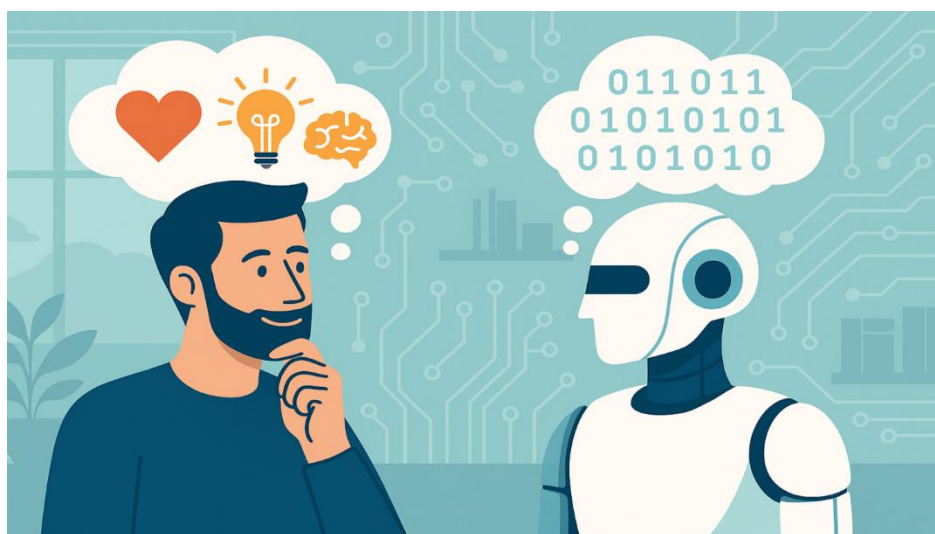
Om AI ska fatta etiska beslut vilken etik är det då vi ska ta hänsyn till? Konsekvensetik? Pliktetik? Omsorgsetik? Ett exemplet kan vara en kvinna som skapar en AI med feministiska värden, vi kan då se ett försök att förankra AI i en etisk tradition som värdesätter relationer och inkludering med kvinnlig bias, hur bygger vi en hållbar bias? Men det väcker också motreaktioner. Filosofen [Shannon Vallor](#) menar att vi behöver "technomoral virtues", dygder (välviljor) som mod, öppenhet och integritet i designen av AI men vi har också dygder som lugn och sansad, försiktig, ärlig, pålitlig, rättskaffens, tala sanning mm. *Ett AI utan moraliskt ramverk är farligt, men AI med ett enda ramverk är också riskabelt.*

På TikTok och andra plattformar har användare utvecklat ett automatiserad moderator "algospeak", ett kodade sätt att prata för att undvika att automatiska modereringssystem raderar deras inlägg. Det är en reaktion på AI:s oförmåga att förstå kontext, ironi och socialt sammanhang. Språkteoretikern [Wittgenstein](#) sa att **"ordens mening är deras användning i språket"** och här misslyckas AI. Det sätter fingret på ett djupt problem: vi försöker reglera mänsklig kommunikation med system som inte förstår mänsklig kommunikation.

Fenomenet med filterbubblor att AI-algoritmer bara visar oss det vi redan gillar är inte bara ett tekniskt problem, det är ett kunskaps problem: AI reducerar vår världsbild till det som redan bekräftats. Det här har paralleller till [Noam Chomskys teori om "manufacturing consent"](#), där medielogik formar vad vi uppfattar som verklighet. Skillnaden nu är att det inte är journalister som gör urvalen: det är kod och vi vet ofta inte vem som skrev den!

AI påverkar oss ofta utan att vi vet om det. Genom "nudging" så låter vi algoritmer styra beteenden som tex. vad vi köper, vad vi klickar på, hur vi planerar vår vardag mm. [Richard Thalers teori om "choice architecture"](#) så blir det här centralt: *AI konstruerar valmiljöer som gynnar vissa utfall*. Men om vi inte längre ser alternativen, har vi då verkligen valt? I ett sådant samhälle måste frågan inte bara vara *vad AI gör utan hur vi kan återta vår etiska handlingsfrihet*.

Den stora frågan blir till slut: hur skapar vi AI som stödjer mänsklig utveckling, utan att ersätta vår egen moral? AI behöver värderingar men vilka? Och hur många? Kanske handlar det inte om att programmera in *en* etik, utan att bygga system som rymmer *moralisk mångfald*. Då krävs transparens, ödmjukhet och framför allt: att människan förblir den som bär det yttersta ansvaret. För AI kan fatta beslut, men bara människan kan förstå konsekvensen!

Författare: © 2025 Michael Bohman. Får delas fritt med angiven källa.

LinkedIn: <https://linkedin.com/in/mibotech>

GitHub: <https://mibotechcoder.github.io/tech-and-future-reflections/>

Artikel utgiven: Maj 2025

Sida 2 av 3

Sammanfattning

När tekniken växer in i våra vardagsbeslut uppstår nya etiska gränsdragningar. AI formas av våra tidigare val men formar samtidigt våra framtida. Den speglar våra bias, förstärker våra bubblor och påverkar vår fria vilja, ofta i det tysta. Det är inte längre en fråga *om* tekniken påverkar våra värderingar utan *hur vi svarar* ... Vem får definiera rättvisa? Vem skriver verkligheten? Och hur försvarar vi det mänskliga i ett system som saknar moralisk intuition? Så svaren på dagens frågeställningar får bli:

- **Kan teknik vara neutral eller är den alltid politisk?** Teknik bär alltid på människors värderingar även valet av vad det är som byggs, hur den sedan används och för vem är i grunden politiskt.
- **Vems etik styr egentligen algoritmen?** Hen som skapar, tränar och väljer data formar också algoritmens etik ofta omedvetet, men alltid med konsekvenser.
- **Vad avslöjar "algospeak" om AI:s begränsningar?** Det visar att AI saknar kontextförståelse och att människor tvingas anpassa sig till maskinens brister, inte tvärtom.
- **Kan AI skapa nya former av ideologisk kontroll?** Ja, genom filterbubblor och osynlig styrning formar AI vilka perspektiv som förstärks och vilka som ska tystas.
- **Vad händer med vår fria vilja i ett samhälle där algoritmer styr?** Valmöjligheter kan kännas fria, men är ofta fördesignade. Vi styrs i det tysta och ofta utan att vara medvetna om det.
- **Kan AI spegla mänskliga värden utan att människan begränsas?** Endast om vi bygger system med transparens, mångfald och mänskligt ansvar, inte som ersättning, utan som förstärkning.

I en algoritmisk samtid behöver vi mer än bara smarta lösningar, vi behöver visa vilka vi vill vara!

#Aetik #EtiskAI #EtiskaVärderingar #MänskligaRättigheter #AnsvarsfullAI #AnsvarsfullDigitalisering